

Beschouwingen van Bastiaan Baan

Velen van ons kennen de ervaring, een geliefde vriend te moeten verliezen door zijn sterven. Onvermijdelijk opent zo'n verlies een wond, die zich lange tijd niet sluit. We kunnen de gestorvene niet eenvoudig vergeten en terugkeren tot de dagelijkse gang van zaken, alsof er niets gebeurd is. Er zijn in onze tijd talrijke middelen om de gestorvenen niet alleen in herinnering te houden, maar ze ook te laten verschijnen alsof ze nog midden in het leven staan: door foto's, film, geluidsopnamen enzovoort. Er bestaat een uitgebreide technologie om herinneringen op te roepen en gebeurtenissen uit het voorbije leven te conserveren - of moet je misschien zeggen: te mummificeren?

Echter: net zo onvermijdelijk als de wond zich opent, sluit die zich vroeg of laat weer. De herinnering verbleekt. Wat blijft, is een litteken. Het leven roept ons terug in het hier en nu. Gelukkig bestaat niet alleen de herinnering, maar ook het vergeten.

Hoe ziet dat er uit voor een gestorvene? Bestaat er voor hem ook zoiets als herinneren en vergeten? Het is niet moeilijk, ons voor te stellen dat hij, hoe langer hij van ons weg is, ook op de een of andere manier vergeet, omdat hij zich moet inleven in een volledig andere wereld. Dat merken we zelfs: na jaren is de gestorvene niet meer nabij, maar ver weg van ons.

Slechts één mens heeft ons sinds zijn dood nooit meer verlaten. Hoewel het al meer dan tweeduizend jaar geleden is dat Hij gestorven is, is Hij ons net zo nabij als toen. Hij - en hij alleen - heeft ons toen voor eens en altijd beloofd: 'Ik ben bij u alle dagen, tot aan de voleinding der wereld.' Hij is altijd bij ons.

Maar wij - zijn wij ook altijd bij hem?

Maar wij - zijn wij ook altijd bij hem? 'Staat op, laat ons verder gaan!' (Johannes 14:31)

De 21e eeuw kun je, meer dan alle voorgaande tijdperken, de eeuw van de ontworteling noemen.

Dat geldt in de eerste plaats voor de legers van vluchtelingen, die geen thuisland meer hebben, geen vaste woonplaats, zelfs geen dak boven hun hoofd. Maar in overdrachtelijke zin geldt dat voor bijna iedere tijdgenoot. Ook als wij ons veilig kunnen wanen binnen die vier muren van ons huis, ook als wij genoeg hebben om ons te voeden en kleden - dan nog heerst tegenwoordig het collectieve gevoel: we zijn nergens meer thuis. Niet in ons eigen huis, niet in een vertrouwde, veilige thuishaven; zelfs niet in onze eigen familie. Dat is niet alleen een pijnlijk collectief gevoel van ongeborgenheid, maar misschien ook een noodzakelijke ervaring. Waar is ons thuisland, onze 'Heimat'?

De schrijver Franz Kafka zei het al aan het begin van de 20e eeuw, toen de eerste tekenen van ontworteling zichtbaar werden:

'Men moet ver weg gaan om het thuisland, dat men verlaten heeft, te vinden.'

Er zit niets anders op dan op weg te gaan. En als dat niet letterlijk gebeurt, dan in ieder geval figuurlijk. De enige blijvende geborgenheid die we in onze rusteloze wereld kunnen vinden, is gegeven door Hem, die ons oproept om alles wat ons ooit vertrouwd was, te verlaten: 'Huis, ouders, broeders, vrouw of kinderen...' (Lukas 18: 28)

Om ontworteld, ontheemd, vrij van alles wat ons kluistert, Zijn roep te volgen:

'Staat op, laat ons verder gaan!'

De ware wijnstok

Ik ben de ware wijnstok en mijn Vader is de landbouwer. Elke rank aan mij die geen vrucht draagt, snijdt hij af; en elke rank die vrucht draagt, snoeit hij, opdat zij meer vrucht drage. Gij zijt reeds rein omdat gij het woord opgenomen hebt, dat ik tot u heb gesproken. Blijft in mij - en ik blijf in u. Zoals de rank geen vrucht kan dragen uit zichzelf, indien zij niet blijft aan de wijnstok, zo ook gij niet, indien gij niet blijft in mij. Ik ben de wijnstok, gij zijt de ranken. Wie in mij blijft, gelijk ik in hem, die draagt veel vrucht, want los van mij hebt gij geen kracht om iets te doen. Indien iemand niet blijft in mij, dan wordt hij buiten geworpen zoals de rank en verdort en men verzamelt ze en werpt ze in het vuur en zij verbranden. Indien gij blijft in mij en mijn woorden in u blijven, vraagt dan al wat gij wilt en het zal gegeven worden. Daarin komt mijn Vader tot openbaring, dat gij veel vrucht draagt en mijn leerlingen wordt. (Johannes 15: 1 - 8)

De evangelist Johannes staat bekend om zijn uitgelezen, summiere woordenschat. In schijnbare eentonigheid komen steeds opnieuw bekende thema's in soortgelijke bewoordingen terug. Hoe vaak klinkt niet het woord 'blijven' in de gelijkenis van de wijnstok! In alle toonaarden klinkt daar het appèl: "Blijf in mij - en ik blijf in u." Soms is het een smeekbede, dan weer een belofte voor de verre toekomst. Bij nader inzien, wanneer je leest en herleest, wanneer je je deze woorden ter harte neemt, blijkt dat zulke sleutelwoorden in een volmaakte compositie door het Johannes-evangelie heen klinken. Ze dragen je als op adelaarsvleugels boven het alledaagse bestaan uit. Hoe doe je dat: in zijn liefde blijven, in een wereld waarin we geen grond meer onder de voeten hebben en waarin aan alles getwijfeld wordt?

Niet voor niets klinkt de roep om in hem te blijven wanneer Christus spreekt over brood en wijn, over zijn lichaam en zijn bloed. Hier is het de rank, die geen vrucht kan dragen uit zichzelf, als zij niet blijft aan de wijnstok. Eerder in dit evangelie is het nog drastischer uitgedrukt: 'Wie mijn vlees eet en mijn bloed drinkt, blijft in mij en ik blijf in hem.'

(Johannes 6: 56)

Nogmaals: Hoe doe je dat, in hem blijven?

Iets daarvan wordt al verwerkelijkt wanneer we aan het altaar eten en drinken. Zo aards en ontzuenderend als het klinkt: in de communie wordt Christus ingelijfd. We kunnen daarna letterlijk en lijfelijk ervaren: Christus is in ons.

Maar wanneer we hem hebben gegeten en gedronken, ontbreekt er nog iets. Bij het Laatste Avondmaal werd dat uitgesproken met de woorden: 'Doet dit te mijner gedachtenis.' (Lukas 22: 19) Daarmee zegt hij:

Ik heb mijzelf aan jou gegeven.

Bedenk wat je ontvangen hebt.

Bedenk wie het is, die je ontvangen hebt.

Breng deze gedachte tot leven - net zo lang, tot de gedachte zich in jou denkt en je op de levensweg in stilte begeleidt.

Dan, als je willens en wetens met mij wandelt, zal ik je verwandelen.

Dan blijf ik in jou en jij in mij.

Bastiaan Baan 26-04-2026

Beloken Pasen

Niets is in de taal van de muziek zo volmaakt als het octaaf. De grondtoon vindt daarin zijn bekroning.

Zo wordt vanouds ook het octaaf van Pasen beschouwd. Na acht dagen is het Paasfeest compleet en wordt bekroond met de tastbare werkelijkheid van de Opgestane. Op Paasmorgen zei Hij tegen Maria van Magdala: 'Raak mij niet aan.' Maar nu kan Hij tot Thomas zeggen: 'Raak mij aan.'

Eeuwen lang heeft deze achtste dag de naam 'beloken Pasen' gedragen. Zoals de Opstanding een week daarvoor als een bloem ontloken is, zo is Pasen nu beloken. Dat woord betekent zoveel als: afgesloten, ten einde. Het tweeluik is gesloten. Het doel: de fysieke Opstanding, is bereikt. Ook de leerlingen gaan daarna over tot de orde van de dag. Ze nemen hun netten weer op en zijn als vanouds vissers. Maar wanneer je verder leest - niet alleen in de Bijbel, maar ook in de geschiedenis - herken je, dat de Opgestane daarna telkens opnieuw in andere gedaanten verschijnt. Zelfs zo anders, dat zijn volgelingen hem aanvankelijk niet herkennen.

Tot op de dag van vandaag verschijnt Christus in steeds andere gedaanten. Pasen is niet beloken, maar ontluikt dag in, dag uit opnieuw. Maar wij - herkennen wij hem ook dag in, dag uit?

De Franse mystica Gabrielle Bossis(*) vroeg eens aan Christus: 'Waar kan ik U vinden? Waar vind ik hier op aarde tenminste Uw schaduw? Ik kus de schaduw achter U.'

Hij gaf haar ten antwoord: 'Mijn schaduw - dat is je naaste.'

Ben je in staat om te herkennen wat Hij met deze woorden zei?

In elk aangezicht is Hij.

(*) Gabrielle Bossis: 'Mijn schaduw - dat is je naaste. Dialogen met Christus' (Zeist, 2001)

Bastiaan Baan 12-04-2026

De hoogste hemel

De intocht in Jeruzalem en de opschudding die deze intocht teweeg brengt is een sprekend voorbeeld van het gezegde: Kinderen, dronkaards en dwazen spreken de waarheid.

De menigte die Jezus verwelkomt is dronken van verrukking en dwaas van uitzinnigheid. Zelfs de kinderen laten op deze dag in de tempel nog de echo van deze lofzang horen: 'Hosanna!' – tot ergernis van de overpriesters. Deze roep is een raadselwoord. 'Hoshe Na', een smeekbede uit de Joodse liturgie, betekent zoveel als: Red nu! Help nu! Tot wie richt zich deze hulproep? Enerzijds tot de zoon Davids, de mens Jezus van Nazareth. Maar ook tot de hoogste hemelen. (Mattheüs 21: 9) 'Gezegend is hij, die komt in de naam van de Heer!' Wie is wie in deze raadselachtige lofprijzing? Wie is hij? En wie is de Heer?

Lang geleden wist men van de Mensenzoon Jezus, die de drager zou worden van de Godszoon Christus. Even, in een roes van vervoering, verwoordt het volk wie Hij in werkelijkheid is: Gezegend is Jezus, die aan de hoogste Heer Christus woning geeft.

Het woord van de hoogste hemelen (Grieks: en hupsistois) heeft in het evangelie al eens eerder geklonken: bij de geboorte van Jezus. Toen waren het de engelen, die verkondigden dat uit de hoogste hemel Gods Zoon op aarde was neergedaald: 'Geopenbaard zij God in de hoogste hemel.' (en hupsistois)

Maar nu is het een menigte van mensen, die onwetend de waarheid verkondigt. Want in de donkerste dagen die volgen, in verloochening, bespotting, geseling, doornenkroning en kruisiging, komt de hoogste hemel op aarde.

De spijziging van de vijfduizend (Johannes 6)

Voor onze aardse begrippen is de spijziging van de vijfduizend een onbegrijpelijk wonder, een mirakel. Maar ook voor de tijdgenoten van Jezus was het onbegrijpelijk, getuige de vraag van Andreas: 'Er is een kind hier dat vijf gerstebroden en twee vissen heeft; maar wat is dit voor zovelen?'

Hoe kun je nu gevoed worden door een paar kruimels eten? En vooral: hoe kun je nu verzadigd worden door zo weinig?

Wij kennen pas het gevoel, verzadigd te zijn als we een stevige maaltijd achter de rug hebben. Alleen: pas als zo'n maaltijd met liefde bereid is, ontstaat er een gevoel van voldoening en dankbaarheid. Iemand heeft eens aan het begin van de twintigste eeuw voorspeld: In de toekomst zullen mensen verhongeren aan overvolle tafels. Je hoeft geen profeet te zijn om te herkennen wat hiermee bedoeld werd. Niet alleen kan voedsel een gevoel van leegte achterlaten; het kan ons zelfs ziek maken aan overvolle tafels.

Het maal dat Christus houdt is een maaltijd van dank en liefde. 'Eucharistie' - dat woord betekent: dankzegging. Daarmee begint ook letterlijk de spijziging van de vijfduizend: 'Jezus nam de broden, sprak het dankgebed en verdeelde ze onder hen die neergezeten waren.' Het maal dat Christus met Zijn leerlingen hield kreeg in het vroege Christendom de naam 'Agapē' - dat betekent: liefde. Een onooglijk maal, bereid met onvoorwaardelijke liefde en dank; dat is het wonder van de spijziging, tot op de dag van vandaag.

Maar dit wonder wordt pas geheel werkelijkheid wanneer we het vuur van Zijn liefde en dank beantwoorden met het vonkje van onze liefde en dank.

Bij Lucas 8, 1-18

De gelijkenis van de zaaier is misschien wel de meest herkenbare, meest vertrouwde van alle gelijkenissen uit het Nieuwe Testament. Iedere stap van de zaaier kun je op de voet volgen; de weg van het zaad naar de dood en naar het leven. In niet mis te verstane woorden laat Christus aan zijn leerlingen en aan ons horen, wie met deze gelijkenis bedoeld zijn. Alles komt aan het licht.

En toch: nadat ik jarenlang dacht dat ik alles begrepen had - nu pas realiseer ik mij waar de goede aarde vandaan komt. Hoe bereid ik de bodem van mijn innerlijk leven, zodat ik Zijn woord kan ontvangen en vrucht laten dragen?

Eigenlijk weet ieder mens wat er met de bodem moet gebeuren, wil het zaad in goede aarde vallen.

Dag Hammarskjöld beschreef deze bodem in zijn dagboek met de woorden: "Open, stille, vochtige teeltaarde blijven, in de vruchtbare duisternis waarin de regen valt en het graan rijpt - hoevelen er ook zijn die in het droge daglicht over de velden trekken, alles vertrappend in wervelend stof."

Maar Dag Hammarskjöld beschrijft niet wat er eerst moet gebeuren. Voordat het zover is moet de bodem geploegd worden, omgewoeld, opengebroken, om als een moederschoot het zaad in zich op te nemen. Zonder de ploegschaar gaat het niet.

Zo gaat het immers ook op de bodem van onze ziel. Pas wanneer die is omgeploegd wordt de ziel ontvankelijk. De ploeg: dat is het lot, het noodlot, de pijn, de ziekte, de dood.

Maar is het niet dezelfde landbouwer, die de hand aan de ploeg slaat en het zaad zaait?

Is Hij, die nieuw leven in de dood zaait, niet dezelfde, die ons openbreekt?

Zo zal het altijd zijn

Het eeuwenoud gebruik:
Het ploegen en het zaaien.
Het zal wel nooit verjaren.
Hoe kan zaad anders kiemen
dan in geploegde aarde
die als een moeder
onder weeën
kinderen moet baren?

En wij?
Zo zal het altijd zijn:
Gebroken door het lot
om als een zwarte akker
nieuw leven te bewaren
door de ploegschaar
van de pijn.

'Spreek slechts een woord en mijn knecht zal genezen.' **(Mattheüs 8: 8)**

De kunst van het langdurig ziek zijn en van het langzaam genezen behoort tot de moeilijkste opgaven van het leven. Vooral dat eerste: langdurig ziek zijn is een zaak van levenskunst. Je moet immers 'patiënt' worden. Dat woord betekent: geduldig worden, niet alleen met de ziekte, maar ook met jezelf. Iedere vorm van onrust en ongeduld verstoort het proces van genezing.

Je moet zó ziek en zó vol vertrouwen zijn, dat de heelmeeester ongehinderd zijn werk kan doen.

Soms is dat de arts, die de juiste middelen en mensenkennis heeft. Soms is dat ook, of juist, het zelf-genezend vermogen van de patiënt. Maar in alle gevallen is het de Heiland, die uiteindelijk heelt. Daarom zegt Hij: 'Los van mij hebt gij geen kracht om iets te doen.' (Johannes 15: 5) Als er iets is, wat geduldig ziek zijn en genezing bewerkstelligt, dan is het wel: vertrouwen in de zichtbare en onzichtbare helpers op de weg naar herstel. Want net zo raadselachtig en onvoorspelbaar als de oorzaak en het verloop van een ziekte kunnen zijn, is de genezing, die vroeg of laat plaatsvindt - zelfs al is dat de dood, die ons uiteindelijk gezond maakt. Daarom noemden de eerste christenen de sterfdag: dies natalis, dat betekent: geboortedag. Voor de geestelijke wereld worden we geboren als we sterven.

Als geen ander heeft de hoofdman bij de genezing van zijn knecht onvoorwaardelijk vertrouwen in de heelmeeester: "Heer, ik ben niet waardig dat Gij onder mijn dak komt, maar spreek slechts een woord en mijn knecht zal genezen.' In het religieuze leven heet dat: geloof. Christus, de Heiland, wil ons helen - zelfs van de ziekte waarmee we allemaal levenslang behept zijn: de zonde-krankheid. In ziekte, zwakheid, uitputting en in de dood wil Hij de last samen met ons dragen, als we ons aan hem toevertrouwen.

'Want Hij heeft onze kwalen op zich genomen en heeft onze ziekten gedragen.'

Kerstmis vieren

Het beeld van de geboorte in een stal is van oudsher een beeld van armoede en uitsluiting. Er was immers geen plaats in de herberg.

Het kind in de kribbe is vanouds een beeld van nog grotere armoede. Er was immers geen bed, geen wieg – alleen een trog voor de dieren.

Eenzijds is dit archaische beeld in de loop van eeuwen overwoekerd door romantische taferelen: een kerststal vol bezoekers – niet alleen herders en koningen, maar ook burgers, kooplieden en vreemdelingen, die van heinde en ver komen om hun geschenken te offeren, zodat het kind en zijn ouders aan niets gebrek hebben.

Anderzijds is het, wanneer je dit beeld ontdoet van alle overbodige versierselen, een aanklacht tegen alle vormen van armoede en gebrek.

Achter ons altaar staat in deze dagen van het jaar een lege kribbe. (*) Voor sommige mensen is dat een bevreemdend beeld. Of is misschien in de lege kribbe – ontdaan van alles wat daaromheen gebeurde – de essentie van Kerstmis vertolkt?

Wat is het beeld van de kribbe anders dan een beeld van ons arme, lege hart? Zo klinkt het immers in het vers van Angelus Silesius:

‘Al was Christus duizendmaal in Bethlehem geboren
En niet in jou, dan was je eeuwig toch verloren.’

Misschien is dat wel de eigenlijke kunst van Kerstmis vieren: midden in onze overvolle wereld, die bezet is met angst, twijfels, zorgen en boosheid, ons hart te ontdoen van alle angst, twijfels, zorgen en boosheid. Plaats maken in de lege kribbe van ons hart, zodat Hij erin kan wonen.

Deze overgave is de offergave, die wij kunnen schenken aan het koor van alle engelrijken, om in te stemmen met hun offerzang.

(*) Aanwijzing van Rudolf Steiner voor de Kersttijd:

‘Wenn eine Krippe aufgestellt wird, gehört sie unter das
Christusbild, unmittelbar hinter dem Altar.’

Bastiaan Baan 04-01-2026